

ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ ЯК КЛЮЧОВЕ ПОНЯТТЯ СУЧАСНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЯЦЕНКО ТАМІЛА ОЛЕКСІВНА

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України
tamilakod@ukr.net

Проблема модернізації шкільної освіти, зокрема й літературної нині розв'язується на засадах компетентнісного підходу, що є загальноновизнаним щодо оцінювання процесу та результатів навчання в закладах загальної середньої освіти. Утвердження компетентнісно орієнтованої моделі навчання, реалізація діяльнісного підходу в процесі його організації задекларовано в законі України «Про освіту» (2017), Концепції нової української школи (2016) та в проекті Державного стандарту базової середньої освіти (2019). Відтак на етапі фундаменталізації компетентнісного підходу набуває актуальності питання уніфікації змісту його ключових дефініцій, пояснення взаємозв'язків між ними, подолання термінологічних розбіжностей, обґрунтування основних понять тощо. Потреба розв'язання наявних суперечностей обумовлює можливість представлення власного розуміння компетентнісних аспектів шкільної літературної освіти.

Читання є найважливішим способом засвоєння базової інформації, специфічною формою комунікативно-пізнавальної діяльності особистості, одним із основних чинників її саморозвитку, тому ефективність читання визначається рівнем сформованості читацької компетентності як пріоритетного компонента загальноосвітньої підготовки школярів.

Поняття «читацька компетентність» поєднує такі характеристики читацької діяльності особистості: *технічну* (сформованість навички читання); *когнітивну* (пізнавальна діяльність учнів, сприймання та інтерпретація текстів); *комунікативну* (діалогічна взаємодія: автор – текст, автор – читач, читач – текст); *ціннісну* (оцінні судження, ставлення до прочитаного).

Науковці (Я. Андрєєва, А. Вітченко, О. Ісаєва, В. Мартиненко, О. Савченко, Е. Соломка, Г. Токмань, Н. Чепелева, О. Шкловська, В. Шуляр, А. Фасоля, Т. Яценко та ін.) визначають читацьку компетентність як інтегровану особистісну якість, що формується й розвивається у системі різних шкільних навчальних предметів і вдосконалюється протягом життя. Тому вважаємо, що читацьку компетентність доцільно диференціювати як *ключову* для різних освітніх галузей та як *предметну* для мовно-літературної освітньої галузі. Важливо зазначити, що у Концепції НУШ і в Законі України «Про освіту» серед ключових компетентностей не представлено читацьку компетентність як основне поняття сучасної шкільної освіти, зокрема й літературної. Зазначимо, що в проекті Державного стандарту базової середньої освіти (2019) поняття «читацька компетентність» конкретизується в межах мовно-літературної освітньої галузі. Зокрема вказується, що «метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей»; зазначається, що у процесі навчання літератури «здобувач / здобувачка освіти сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду» [1].

Читацька компетентність як *ключова* – це якість, що виявляється в готовності та здатності особистості самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читанням знання і вміння для здійснення читацької діяльності, читацького й особистісного саморозвитку.

Читацька компетентність як предметна – це інтегрований результат навчальних досягнень учнів, пов'язаних із читацькою діяльністю, здатність до осмисленого набуття знань і вмінь, передбачених конкретно програмовою темою та шкільним курсом літератури загалом, система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів, а також здатність до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях. Із огляду на дискусійний характер трактування сутності цієї дефініції, допускаємо можливість визначати її як категорію, структурними компонентами якої є:

- *загальнокультурний* – усвідомленні української літератури як невід'ємного складника світової художньої культури, розумінні її специфіки та естетико-художньої значущості як мистецтва слова, уміння розглядати художній твір у культурно-мистецькому контексті, усвідомлення соціокультурної значущості художньої літератури; уміння і навички використовувати загальнолюдські та національні культурні еталони й цінності у повсякденній взаємодії з оточуючими;

- *літературознавчий* – уміння орієнтуватися в світовому та національному літературному процесі, знання елементів теорії літератури як основи читацької діяльності, уміння застосовувати здобуті теоретико-літературні знання для аналізу та інтерпретації художнього твору;

- *інтерпретаційний* – знання змісту і проблематики художніх творів, обов'язкових для текстуального вивчення; уміння знаходити в художньому творі авторські й творити власні смисли на основі діалогу з текстом, автором та іншими читачами, здатність сприймати художній текст як засіб збагачення естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду;

- *аксіологічний* – розуміння світоглядних категорій, моральних ідеалів, що знайшли відображення в художньому творі, розглядати зміст, учинки героїв, авторську позицію у контексті загальнолюдських і національних цінностей, усвідомлювати значення прочитаного для особистісного розвитку;

- *творчо-мовленнєвий* – здатність будувати зв'язні висловлювання відповідно до комунікативної ситуації, наявність креативних здібностей до створення усних і письмових творчих робіт різних жанрів [2, с. 184].

Отже, *предметна читацька компетентність* – це здатність учня-читача до мобілізації та застосування комплексу специфічних особистісних, когнітивних, естетико-комунікативних і ціннісних механізмів з метою організації та реалізації ефективної естетичної взаємодії з художнім текстом, поєднання яких і забезпечує (або ж не забезпечує) сформованість цієї інтегрованої особистісної якості.

Отже, утвердження компетентнісного підходу в реаліях української шкільної освіти зумовлює активні пошуки його результативних чинників, одним із яких є унормування поняттєвого апарату.

Література

1. Проект Державного стандарту базової середньої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti?fbclid=IwAR3U9ZOOgZP5OsoWWKMAzn61mUOywUZ8cVYPjdxoAt3sLrzh0DEWE75uo8k>
2. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка : зб. наук. пр. Старобільськ, 2019. Вип. 3 (326). Педагогічні науки. С. 183-190.